

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83401,Samsonowicz-Jan.html>
2023-02-05, 05:52

Samsonowicz Jan

SAMSONOWICZ Jan (14 X 1888, Szewna, ob. Ostrowiec Świętokrzyski – 3 XI 1959, Warszawa), geolog, paleontolog. Syn Tomasza Adama, urzędnika kolejowego, i Anny z Konarzewskich, ojciec Henryka, historyka, pierwszego ministra edukacji narodowej II RP.

Do szkół uczęszczał w Dęblinie i Kielcach. Po opuszczeniu w 1905 rosyjskiego gimnazjum uczył się w kieleckiej Miejskiej Szkole Handlowej. Uczestniczył wtedy – razem z kolegą J. Czarnockim – w pracach koła naukowego, co udokumentowali w 1909 pierwszymi publikacjami (zoologia, archeologia). W 1910 uzyskał w Petersburgu eksternistycznie maturę, po czym w tamtejszym uniwersytecie studiował geologię, utrzymując się z korepetycji i doraźnych prac w Komitecie Geologicznym. Jedną z letnich praktyk terenowych odbył na Syberii między Krasnojarskiem a Janisiejskiem. Dyplom I stopnia (później uznany za doktorat) uzyskał w 1914, po czym przedostał się do Warszawy, gdzie w czasie I wojny światowej prowadził zajęcia z geologii i paleontologii na Wyższych Kursach Naukowych (z uczelnią tą – później Wolną Wszechnicą Polską – współpracował do 1925, ostatnio jako profesor ad personam).

Od 15 XI 1915 do 31 III 1919 był asystentem J. Lewińskiego w Katedrze Geologii UW. Od 1 IV 1919 do 31 VIII 1935 pracował w Państwowym Inst. Geologicznym jako geolog – okresowo kierownik oraz redaktor Wydziału Kartograficzno-Wydawniczego. Powołanie na katedrę Uniw. Stefana Batorego w Wilnie nie doszło do skutku. Od 1 IX 1935 do 30 VIII 1939 kierował Katedrą Paleontologii Uniw. Jana Kazimierza we Lwowie, po czym objął Katedrę Geologii UW i prowadził ją (najpierw w warunkach konspiracyjnych), od 1952 jako Katedrę Geologii Historycznej. W 1954 zorganizował Pracownię Geologiczną PAN w Krakowie, później Zakład Nauk Geologicznych PAN, którego

kierownikiem był do końca życia.

W czasie okupacji niemieckiej pracował jako rzeczoznawca w Wodociągach Miejskich w Warszawie, a w 1943–44 – z nakazu – w Amt für Bodenforschung. Konspiracyjnie uczestniczył w pracach Sekcji Geograficznej UW. Ranny w czasie powstania warszawskiego, przedostał się do Starachowic, skąd wrócił do stolicy 20 II 1945 i z prof. R. Kozłowskim uruchomili we własnych mieszkaniach nauczanie geologii.

Jako geolog badał głównie część wschodnią regionu świętokrzyskiego, ale także Wołyń i Podole (utwory paleozoiczne) oraz obszar Niżu Polskiego (mezozoik i czwartorzęd). Wspólnie z Lewińskim w 1918 ogłosił *Ukształtowanie powierzchni, skład i struktura podłoża dyluwium wschodniej części Niżu Północno-Europejskiego*.

Z prac poświęconych geologii starszego podłoża w Świętokrzyskiem podstawowe znaczenie miały m.in. prace: *O stratygrafii kambru i ordowiku we wschodniej części Gór Świętokrzyskich* (1920), *Cechsztyń, trias i lias na północnym zboczu Łysogór* (1926; w tymże roku przedstawiona jako rozprawa habilitacyjna na UW), *Przebieg i charakter granicy między jurą a kredą na północnym zboczu Łysogór* (1932) oraz *Mapa geologiczna w skali 1: 100 000 arkusz Opatów* (1934, wraz z objaśnieniami). Zbierając materiały do tej mapy, natknął się na neolityczne wyrobiska podziemne za krzemieniem w osadach jurajskich (1920), a następnie natrafił na zarzucone miejsca przedhistorycznych kopalń rud żelaza w Rudkach k. Nowej Słupi (powstała tam później kopalnię nazwano „Staszic”).

Z prac poświęconych paleozoikowi Wołynia i Podola ważne znaczenie miały rozprawy *O utworach paleozoicznych okolic Ostroga i Pełczy na Wołyniu* (1923), *Über das wahrscheinliche Vorkommen von Karbon in westlichen Teil Wolhyniens* (1932). Ostatnia z nich naprowadziła na stwierdzenie istnienia w głębi pokładów węgla kamiennego (eksploatowane po wojnie – odkrycie to pozwoliło na rozpoznanie produktywnego karbonu w Lubelskiem).

W okresie międzywojennym S. wiele uwagi poświęcił kopalinom użytecznym (skały budowlane, rudy żelaza), ale także wodom podziemnym, w tym cieplicom z Ozorkowa. Po wojnie zajmował się głównie rozpoznaniem starszego podłoża w Świętokrzyskiem (m.in. *Cambrian Paleogeography and the Basic of the Cambrian System in Poland*, 1955). Nie zapominał także o zagadnieniach wód podziemnych (m.in. opracowanie *Wyniki hydrogeologiczne dwu głębokich wierceń w Ciechocinku*, 1954).

Był aktywnym członkiem Polskiego Tow. Geologicznego (od 1921, od 1951 honorowym), organizatorem zjazdów w Górach Świętokrzyskich i po Małopolsce Wschodniej. Wspierali go w pracach uczniowie m.in.: H. Makowski, J. Czermiński, K. Korejwo, E. i H. Tomczykowie. Aktywnie działał w TNW, ale także w specjalistycznych organizacjach zagranicznych (Czechosłowacja, Szwecja). W 1952–59 kierował Komitetem Geologicznym PAN, a jednocześnie redagował czasopisma specjalistyczne (w tym „Acta Geologica Polonica”).

Otrzymał nagrody m.st. Warszawy (1950), Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego (za badania w Górach Świętokrzyskich, 1952), państwową nagrodę I stopnia za badania struktur wgłębnych Niziny Polskiej (1952) i – pośmiertnie – nagrodę państwową I stopnia (zespołową) – za odkrycie i udostępnienie złóż węgla kamiennego w Lubelskiem.

Zajmował się zagadnieniami historii geologii oraz organizacji nauki. Opublikował podręcznik geologii dla szkół średnich oraz – razem z M. Książkiewiczem – *Zarys geologii Polski* (1952, kolejna edycja z E. Rühle, 1965).

Pomnik S. znajduje się w Rezerwacie Archeologiczno-Przyrodniczym Krzemionki k. Ostrowca Świętokrzyskiego.

PSB (Z.J. Wójcik); SBP (Z.J. Wójcik); SBTP (Z.J. Wójcik); SPPT (Z.J. Wójcik), Fleszarowa; Łoza; Śródka.

Księga pamiątkowa ku czci profesora Jana Samsonowicza, Warszawa 1962; Archiwum Naukowe Muzeum Ziemi PAN

oraz w Archiwum PAN w Warszawie.

Zbigniew Wójcik

[Poprzedni](#)
[Następny](#)